LITERÁRNÍ PŘEHLED.

Literatura česká.

Látky výbušné. Napsali inž. Aleš, inž. Buldra, Dr. Šedivý. Vyšlo v Praze 1921 nákladem vlastním. Stran 78, velké 8°.

Snahou pp. autorů seznámiti širší kruhy s předmětem dlužno jen vítati. Nikoliv nejsprávnějším nutno však nazvati způsob, jakým se to děje. Proč nazývám způsob ten nesprávným, vyplyne z dalších řádek.

Předmluva praví, že jde o příručkou, „která má býti frekventantům vojenských učilišť, studujícím vysokých škol, dělostřeleckým, zbrojním, ženijním důstojníkům, hornikům a vůbec všem zájemníkům informační pomůckou." Že by spisek ten vyhovoval studujícím škol vysokých, tomu budiž mi dovoleno přímo odporovati. Obsahuje totiž řadu nesrovnalostí, jež pro poučení studentů vysokoškolských rozhodně nejsou přípustné. Pochybuji ostatně velmi, že by bylo možno tolerovati nedostatky ty i v kruzích vojenských a ostatních „zájemníků".

Z historie látek výbušných. Hned na počátku kapitoly setkáváme se s nesprávnou terminologií, což ostatně platí plnou měrou i pro všechny stati další. Ve spisu se používá totiž rovnocenně výrazů „třaskavina, výbušina, látka výbušná, ba i explosiva", čímž vzniká mnohdy obrat přímo komický (na př. na str. 12 ř. 18 a 19 zdola: „.... používá se ledku sodného při výrobě výbušin, co přísady k některým třaskavinám[!]). Pojmenování: dusičnan, chlorečnan a pod. píše se důsledně: dusičňan, chlorečňan atd., z čehož plyne, že nezdá se pro pp. autory vůbec existovati usnesení směrodatných kruhů ani chemických (Čsl. společnost chemická) ani vojenských (Vojenská komise pro názvosloví při MNO.). Ledek se „krystalisuje", prach se mele v „pěchovadlech" (má znamenati stoupy), výbušiny se „zapalují" (správně rozněcují) „zápalnými šňůrami" (zápalnicemi), doutnák nazývá se „lunta", „náboj se zaměňuje s náplní, resp. náloží, nitrobenzol a nitrotoluol „jsou výbušiny (?) na veliko vyráběné" (str. 10), kyselina chlorečná sluje zde „chlorová" a j. Jména autorů takřka zásadně píší se zde chybně: jako Mowray, Bracounet, Schönheim, Böttcher, Lonk, na místě: Mowbray, Braconnet, Schönbein, Böttger a Lenk. Klasická jest však změna, jíž se vynálezce Vieille překřtivá na Violetta (na str. 9). Avšak i po stránce jazykové setkáváme se ve spisu s četnými chybami: „mimo" poji se s genitivem, kyselina pikrová vyrábí se „pomocí nitrace": fenolu, trinitrotoluol jest výbušinou „výborných brisantních kvalit" a „necitelnou" vůči nárazu a mn. j.

Suroviny k výrobě látek výbušných používané. Stať tato sestavena jest celkem účelně. Po stránce věcné dlužno zde však vytknouti, že ani u jedné z popisovaných látek nebylo vzpomenuto ani těch nejzákladnějších vlastností, jichž znalosti u širokých kruhů „zájemnických" sotva asi možno předpokládati. Z nesprávných pojmů buďtež mezi jinými zdůrazněny: „zápalná teplota" pro teplotu výbuchovou, líh methylnatý jest kapalinou „ostře páchnoucí", methylovaným látkám organickým připisuje se pro výrobu výbušin význam snad přec jen upřílišený (str. 17), glycerinu dává se vzorec CH_2. OH, CH. OH, CH_2. OH, (?) hutnota zove se „hustotou". Nevím, zda definice „benzolu a uhlovodíků jemu podobných" nebo „naftalinu jakožto dvou jader benzolových" bude většině „zájemníků" srozumitelná. Není dále jasné, co si pisatelé představují pod „třaskavinami horními", „výtažkem petrolejovým" a „speciálním zápachem" centralitu. Výrobu fenolu tavením benzolsulfonanu sotva možno nazvati „synthesou", podobně asi jako buničinu nelze pokládati za „velmi hygroskopickou".

Černý střelný prach. „Tempírovací" kroužky a prach sluší oficielně časovací, „trhací patrony" nálož-ky, „stupové zařízení", jakož i „pěchovadla" nazýváme prostě stoupami. Dusičnan „draselnatý" jmenujeme již od r. 1918 draselným. Výrazy: „železolitina" a „běhounování" jsou právě tak exotické jako „žmolení" prachu.

Podobně jako ve stati předchozí pohřešujeme i zde úplně popis nejzákladnějších vlastností černého prachu.

Třaskaviny s dusičnanem amonným. „Třaskavinami" rozumíme výbušiny iniciálně a nikoliv trhaviny, jak je zde míněno. Nepíšeme „amonný", nýbrž ammonný. „Nositel kyslíku" jest doslovný překlad německého Sauerstoffträger, což zní správně okysličovadlo. Neříkáme dynamon „bezpečný", nýbrž bezpečnostní. U astralitu II udáno množství procentové dává součet pouhých 99%. Popisu výroby nelze tak dalece ničeho vytknouti až na některá pojmenování, jako na př. „michadlo", „patronování", „trychtýřovitý" na místě hněták, náložkování a nálevkovitý.

Nitroglycerin. Výroba v tomto odstavci líčena jest celkem správně, až na tvrzení, jakoby bylo možno nitrovati maximálně jen 400 kg glycerinu najednou (závody americké nitrují šarže i 7000 kg) a voda chladicí byla při tom průměrně jen 4° C teplá (kdežto veliká většina závodů jest velmi spokojena, docílí-li vody 10stupňové). Označení „odlučování kyselin" nepokládám nikterak za vystihující ustávání. Podobně jako ve všech statích předchozích i dalších pohřešujeme zde i nejmenší zmínky o tom, jak nitroglycerin vlastně vypadá a jaké má vlastnosti.

Výroba nitrocellulosy. Bavlna k nitraci se „neuvolňuje", nýbrž nakypřuje a děje se tak nikoliv v „přístroji trhacím" (což je něco zcela jiného), nýbrž v „openeru". Neříkáme česky zajisté „trychtýř" nýbrž nálevka.

Dynamit. Říkáme želatina trhací a nikoliv „třaskavá".

Výroba bezdýmného prachu. Pp. autorům není asi známo, že prakticky maximálně dosažitelné nitráty cellulosy obsahují 13·3% dusíku a nikoliv 14·4%. „Sádka" jest pojmenování pro nádrž k chování ryb, nebo pro soupravu určitých přístrojů či nádob, pročež nelze ho zaměňovati se šaržní, náplní, nákladem nebo pod.

Aromatické látky nitrované. Odstavec tento jest sepsán češtinou přímo hroznou a tak nejasně, že laik poučení hledající sotva mu vůbec porozumí. Popisuje se zde řada nitrolátek, aniž by bylo při tom alespoň zdaleka naznačeno, o který z isomerů vlastně běží a typické jich vlastnosti ponechávají se vůbec stranou. Neshoduje se s pravdou, že by se užívalo trotylu k „nahražování" třaskavé rtuti, když je to pouhé nastavování, zcela podobně, jako u tetranitromethylanilinu. Co si pp. pisatelé představují pod „spec. pracemi techniky látek výbušných" u hexanitrodifenylaminu, není z napsaného jasné.

Chlorátové a perchlorátové výbušiny. Část tato jest sepsána se vzácnou ledabylostí. Tak na př. na řádce 9.—12. (str. 47.) zdola nemá věta: „Nejprve .... až .... k vanám" vůbec smyslu. Součet složek u „permonitu" dává 101%, u „ammonperchlorchedditu" dokonce 110%, kdežto u „jonkitu" činí pouhých 94%.

Azidy jsou dle pp. autorů látky, jež se přičiňují svým rozkladem k výbušnosti dusíku — tomu aspoň nasvědčuje věta na str. 49.

Třaskavá rtuť. Dle názvosloví oficielního říkáme nikoliv „kapslík" a „třaskavá směs", nýbrž roznětka, příp. rozbuška, a třaskavá slož. Že by se používalo třaskavého stříbra obdobně jako třaskavé rtuti, jest zajisté novinka.

Trhání pomocí tekutého vzduchu. Zde se čtenář dovídá, že si Linde nechal (!) patentovati třaskaviny a že diference bodů varu — 193° a — 183° jest 13° (?). Nelze se zde dále diviti pp. autorům, že pokládají za hlavní nevýhodu použití kapalného vzduchu k pracem trhacím „křehkost nádob" dopravních, když jsou přesvědčeni, že jsou tyto zhotoveny ze skla; nevědí patrně, že již hezkou řadu let slouží k tomu nádoby plechové, jichž takřka není lze rozbiti.

Trhací zápalky. Jest s podivením, že pp. pisatelé, z nichž dva jsou chemiky, mohou zevšeobecňovati použití hliníku k výrobě dutinek rozbuškových. Nechť jen zkusí přivésti hliník ve styk s třaskavou rtutí u přítomnosti třeba jen stopy vody a ihned budou moci konstatovati zjev, jenž byl jim předváděn, ne-li již na škole střední, tedy jistě na škole vysoké při výkladech o aluminiu. Že třaskavá rtuť „jest směsí třaskavé rtuti s chlorečnanem draselnatým a arabskou gumou", dovídáme se zde zajisté poprvé.

Elektrické palníky. Že horníci na Ostravsku užívají pro rozněcovače (Zünder) označení „palník", nepokládal bych nikterak za směrodatné pro oficielní zavedení tohoto výrazu; název „palník" vytvořil se tam vlivem sousedního Polska, kde „palnik" znamená kahan, svitilnu nebo pod., tedy něco zcela jiného. Při výkladu o různých druzích „palníků" zaměňují se zde zcela zbytečně pojmy: pro rozněcovače „jiskrové" platí v praxi název r. sárových (čili štěrbinových), rozněcovače „štěrbinové" slují správně můstkové, rozněcovače „můstkové" sluji pak žárovými. Neříkáme „palníky časové" ani „zápalnice kaučukové", nýbrž rozněcovače časovací a zápalnice kaučukované či pryžované.

Zápalnice. Až na nesrovnalosti názvoslovné nelze proti stati ničeho namítati.

Praktické zkoušky trhacích látek. „Zkouška trhací schopnosti v Trauzlově cylindru" sluje správně zkouška na výduť v Trauzlově válci. Neříkáme „přenos detonace", nýbrž zkouška na přeskok detonační. Stylisace druhého odstavce na str. 59. vyznívá nešťastně, ježto z ní vyplývá, jako by bylo za každých okolností výhodné při hlubších vývrtích umístiti rozbušku ve středu nálože, zatím co možno tak činiti pouze při roznětu elektrickém. Naproti tomu příčil by se postup takový při roznětu zápalnicovém nejzákladnějším pravidlům bezpečnostním — proč, jest zajisté jasné. Poráženi stromy tak, jak ve spisku napsáno, bylo by spojeno s plýtváním výbušiny, pročež se tak dnes jistě již nikde neděje; sloužily k tomu ostatně již před válkou, kdy o laciné trhaviny nebylo nouze, dvě t. zv. křížové vývrti, pro něž dvě malé náložky jsou úplně postačující.

Balení a doprava látek výbušných, Skladiště na látky výbušné a Monopol látek výbušných jsou konečné kapitoly spisu a věnováno jim tu plných 18 stránek, tedy na rozsah celé knížky poměrně zbytečně mnoho.

Při vší chvályhodné snaze pp. autorů, jíž nelze neuznati, jest pojednání psáno obsahově — nemluvě již ani o stránce jazykové — tak, že ho při nejlepší vůli nemohu doporučiti za příručku posluchačům vysokých škol. — O tom, zda se hodí snad lépe pro ostatní kruhy „zájemnické" nechci se zde zmiňovati; soudím však, že i tam bude posouzeno nikoli nejpříznivěji.

Krauz.

Dr. Eduard Beneš: **Válka a kultura.** Studie z filosofie a sociologie války. Za míru a války. Propagační knihovna sv. 3. Vydal Československý vědecký ústav vojenský. V Praze 1922. Stran 66 za 8 Kč.

Péčí Československého vědeckého ústavu vojenského dostává se veřejnosti knižního přetisku studie Benešovy, jež po prvé vyšla v Lumíru, roč. XLIII, 1915, na str. 101—124. Ve své knížce: Dr. Eduard Beneš, ministr zahraničních záležitostí republiky československé. Jeho život a dílo (v Praze 1919, nákl. Tiskového a vydavatelského družstva českých socialistů, str. 29 až 30) jmenoval jsem ji vedle pojednání „Válka a populační problém", otištěného v Naší Době, roč. XXII., 1915, na str. 7—16, 108—115 a vedle schematu „Válka a kultura" v témž ročníku Naší Doby na str. 478—480. Charakterisoval jsem ji pak takto v souvislosti s článkem „Válka a populační problém": „Doplňkem tohoto článku jest důmyslná studie z filosofie a sociologie války „Válka a kultura", která v devětadvacíti odstavcích probírá se všech stránek zdánlivě nesmiřitelné dilemma a dochází závěru, jenž zní jako rozloučení s ujařmenou vlastí (článek, kromě knížky o alkoholismu, je poslední práce Benešova před odjezdem!) a svítí mu jasně na cestu do činy: „Válka, násilí, revoluce je oprávněná a spravedlivá — a nejen to, naopak daleko více: je povinností každého tehdy, sahá-li se opravdu na duševní i hmotnou kulturu jeho národa."

V předmluvě nového vydání správně poznamenává kapitán R. Wolf: „Dr. Beneš, doc. sociologie na pražské universitě, zanechal nám ji tehdy jako odkaz před svým odjezdem do Švýcar a zdůvodnil v ní oprávněnost našeho odboje s hlediska filosofického a sociologického. Studie, ohlas to universitních přednášek o filosofii a sociologii r. 1915, vyšla v době, kdy se hrálo o osud našeho národa a unikla tenkráte mnohým. Jejím účelem bylo strhnouti masku pokrytectví, podnítiti k přemýšlení a býti vzpruhou k činům, jejichž plody jsme sklidili až po třech letech. Autor svou studií veřejně vypověděl válku našim utlačovatelům, zahaliv proklamaci v roucho vědecké, ale o nic méně určité. Nebyl-li ihned pochopen, tím lépe pro něho a tím hůře pro jeho odpůrce. (Následuje citát shora uvedený.) Jsem přesvědčen, že na dně autorova srdce nebylo tehdy jiného záměru, než prakticky provésti to, co teoreticky bylo jasné. A podařilo-li se mu to, dovedl-li nalézti správné prostředí i správný způsob boje a dokončiti boj vítězně, děkuje za to své hluboké prozíravosti."

Beneš sociolog, stoupenec kritického realismu (srv. o tom Prof. Dr. In. Arnošt Bláha: La Sociologie Tchèque Contemporaine, zvláštní otisk z Revue Internationale de Sociologie, Paříž 1921, str. 16—17), staví se ve své studii rozhodně proti mlhavému a generalisujícímu pojmu kultury a pacifismu. Je plně přesvědčen, že kultura není něco mezinárodního, nýbrž naopak něco ryze, úzce a výlučně národního, osobitého, národně individuálního. „Mravnost a určité mravní představy vůbec jsou součástkou této národní kultury a tím je součástkou její i názor na válku, válka sama, její způsob vedení a i cíle, jež jí byly položeny. Válka je součástkou a projevem kultury toho kterého národa, a proto dnes můžeme přímo názorně

vidět ve vedení války světové obsah a ráz národní kultury jednotlivých národů, války se účastnivších." (Odst. 6., str. 19—20.) Proto je mu na snadě víra, že „hájiti národní kulturu znamená hájiti i osobní individualitu — a tím již dává se nám i mravní oprávnění hájiti národní kulturu všemi prostředky možnými — třeba i zbraní a násilím masovým, válkou." (Odst. 8, str. 23—24.) Beneš v posuzování války je relativistou. „Odsuzovati všecko násilí, a zvláště válečné, odpovídá sice ideálům humanitním, ale je korigováno skutečnými poměry, jež nedovolují tento ideál uskutečniti. Tato nemožnost uskutečniti dnes ideál, ospravedlňuje dnes určitou válku, která je vedena na obhájení národní kultury a individuality. Ale stejně ostře staví se Beneš proti romantickému a absolutnímu obhajování války, proti dějinné filosofii Fichteově a proti naukám sociálního darwinismu a sociologie organistické, která našla stoupence zejména v Německu.*) Masaryk, který býval před válkou odpůrcem veškerého násilí a jakékoli revoluce, za války z praktického pozorování skutečnosti stal se hlasatelem relativně povinného odporu. V červenci 1915 při oslavě Husova výročního dne v Ženevě přímo vypověděl Rakousko-Uhersku válku, prohlásiv: „Bylo řečeno, že historie je soudcem, že jest učitelem; já pravím, že jest povinností. — Každý Čech, znalý dějin svého národa, musí se rozhodnout pro reformaci nebo pro protireformaci, pro ideu českou nebo pro ideu rakouskou."

Máme v dobré paměti, kterak za války Němci se chvástali, že Německu připadla čestná úloha chrániti evropskou kulturu před poloasijskou kulturou ruskou. Připomínám takového Karla Joela (o jeho knize Deutsche Kultur psal jsem 1915 v Pražské Lidové Revui), který vážně tvrdil, že německá kultura jako vyšší pojem proti francouzské civilisaci ovládne po válce svět. Na adresu jeho a jemu podobných jsou jistě míněna slova, která pronesl Victor Giraud ve své skvělé řeči v Académie Française, odměněné cenou za řečnictví roku 1916 (knižní vydání u Hachetta 1917): La Civilisation Française, kde na str. 50. a násl. staví Giraud francouzskou civilisaci v protiklad k německé kultuře, řka: „Francie nikdy nemohla pochopiti, že by jedna národní skupina, jedna zvláštní forma ducha měla právo potlačovati formy jiné, a na místě studené a strojové jednotvárnosti myšlení a života jest ideálem ji podněcujícím ideál volné hry, samovolného rozvoje, živoucí harmonie rozličných národních geniů. Svět, kde by kvetlo soustavné a pošetilé zneužívání síly, pedantický formalismus, byrokratická pýcha, pobláznená a tak zvaná vědecká ohyzdnost, vkus „obrovského", zdál by se jí nejprotivnějším peklem. To, co ostatní nazývají „kulturou", ona nazývá pravým jménem: barbarstvím. Proti tomuto barbarství, tím barbarštějšímu, čím jest divočejší, staví se rys za rysem francouzská civilisace. Francie jest svoboda, laskavý vděk, smysl pro míru, zdvořilost, zdrželivost, jemnost; ona jest shovívavost, soustrast, milosrdenství; jedním slovem, jest lidskost sama."

Beneš bystře odkrývá také slabiny Lamprechtova a Naumannova pojetí středoevropské kultury; ukazuje velmi energicky na to, že nelze takto generalisovat, neboť jednotlivé národní kultury jsou něco naprosto kvantitativně odlišného (odst. 26, str. 62). Proto jeho krásná a mužná slova: „Sahat na projevy života národních individualit je stejně hříšné a ničemné, jako sahat na život kteréhokoli jedince. Stavět se v cestu národním kulturám, ničit je a zabraňovat jim žíti, je největším hříchem na lidstvu, jaký vůbec lidská společnost může znáti." Benešova studie o vzájemném poměru války a kultury jest jedním z nejcennějších našich dokumentů k světové válce a jest zároveň úvodním tonem veliké a vznešené symfonie, ve kterou se po té rozvinulo Benešovo osvobodítelské dílo v československé zahraniční revoluci.

Dr. Jan Reichmann.

*) V tom smyslu karakteristická jsou na příklad slova, jež čtu v knize Karla Haushofera, býv. král. bavorského majora, jenž byl od roku 1908 až 1910 komandován bavorským generálním štábem do Japonska: Dai Nihon, Betrachtungen über Gross-Japans Wehrkraft, Wehstellung und Zukunft, Berlin 1913, str. 2: „Dass Krieg und Sieg eine tote Besitzvermehrung bringen und mehr Geld unter die Leute", diese „Illustion" hat ein ernsthafter Beobachter der entscheidenden Kriege und wahren Siege in der Geschichte nie gehabt; aber gewaltige neue Arbeitsaufgaben, neue Wachstums- und Entwicklungsmöglichkeiten, neues Land, neuen Nahrstoff für alle Wurzeln der Volkskraft; sie sind der wahre Gewinn aus dem Ringen um die Weltmachtgeltung, freilich ein Gewinn, der auch Lasten in sich schliesst, aber mit den neuen Lasten auch vermehrte Kraft sie zu tragen, und für weite Schichten des Volkes Raum und heilsame Notwendigkeit, am Leben des alten Stammes wirkungsvoller teilzunehmen."

Cizí literatura vojenská.

a) Francouzská.

La Grande Guerre. (Iconographie. — Bibliographie. — Documents divers.) Tome 8e Catalogue raisonné des ouvrages français et étrangers publié sous la direction de Marcel Rieunier et Jean Dubois. Paris, Émile-Paul Freres, 1922, 8°, 470 str. — Přítomný svazek jest vlastně čtvrtým svazkem bibliografickým; ostatní čtyři svazky vztahují se k ikonografii. Jest to soustavný přehled Leblancovy sbírky, která byla dne 4. srpna 1917 věnována francouzskému státu. V tomto bibliografickém svazku zařaděna jsou francouzská díla, která vyšla od 1. dubna 1916 do 1. srpna 1917 (asi 4000 svazků) a díla cizí, hlavně ze zemí nepřátelských, uveřejněná od r. 1914 do srpna 1917. Co se týče prací německých, jsou tu zastoupena skoro všechna díla, která vyšla v Německu v prvých třech letech války (asi 2240). Celkový plán, sledovaný v předcházejících svazcích, byl zachován, jen některé odstavce byly změněny, některé přidány. Vynechána byla díla hudební a vyhlášky; oběma těmto druhům bude věnována bibliografie speciální. Také byly vynechány revuální články, poněvadž ředitel ústavu „Bibliothèque et Musée de la guerre", C. Bloch, připravuje publikaci obsáhlejší: seznam všech článků ve francouzských revuích. Přes to však obsahuje dílo asi 7000 zaznamů. Index věcný a autorský připojen bude k pátému dílu bibliografie, jenž bude poslední, takže knižní materiál Leblancovy sbírky bude zcela zkatalogisován. Katalog vydán jest nákladem dárcovým. Ostatní materiál, jenž sebrán byl po 4. srpnu 1917, bude bibliograficky vydán později, a to ústavem samotným. Zatím vyšel jeden svazek věnovaný literatuře německé. Podáváme ještě stručně přehled rozdělení tohoto díla: Vzdálené příčiny války. (Všeobecnosti. Vztahy mezi různými zeměmi před válkou. Dějiny a situace různých zemí před válkou.) Přímé příčiny války. (Díla celková. Knihy diplomatické. Podrobnosti. Odpovědnost.) Dějiny války. (Všeobecnosti. Sbírky článků. Všeobecné dějiny. Armády, jejich organisace, výzbroj a zásady. Pojednání o určitých periodách. Vojenské vědy a vojenské umění. Vedení války. Násilnosti. Život vojáků. Deníky na frontě a v zákopech. Váleční zajatci a internovaní civilisté. Zranění. Služba zdravotnická. Nemocnice, ambulance. Červený Kříž. Vzpomínky. Lékařství, chirurgie a hygiena. Poškozenci váleční a invalidé. Vojenská správa duchovní.) **Wl.**

Cpt. Glasson: **La guerre future.** Paris, Attinger, 1922, 8°, str. 121, 4 fr. 50. — Autor, bývalý ataše francouzské misse v Berlíně, náleží k pessimistům, kteří dnešní mírový stav považují za přechodný a věří, že v nedaleké době dojde znovu k válce. Proto dle jeho mínění jest nezbytné vybřednouti ze stavu neustálého tápání a z hypnosy, která náš zrak obrací vytrvale k minulosti. Stále jen analysujeme a synthetisujeme, ale nic si nepředstavujeme. Jest nesporné, že výzbroj učinila za čtyři válečná léta ohromný pokrok ve všech směrech. Když však pomýšlíme na reorganisaci poválečných armád, zapomínáme zpravidla na tento vývojový ráz a reorganisujeme podle schematu, t. j. podle stavu výzbroje na konci války. Vždyť to byla jen chvilka ve vývoji, jehož možnosti jsou nekonečné. Díváme se příliš za sebe a málo před sebe. Generální štáby a organy národní obrany, které jsou pověřeny reorganisací, činí tak podle receptu z roku 1914. Zapomněly zcela, že válka znárodněla, že národ zaopatřuje armádu důstojníky, že národ vymýšlí prostředky zdolávací a nové ochrany, že národ zdokonaluje vědu a zabezpečuje rovnováhu národního hospodářství. Co by byla ku př. Francie ušetřila, kdyby byla měla provedeny přípravy pro mobilisaci všech národních sil tak jako pro mobilisaci vojenskou.

Válka ukázala také jasně, že každý konflikt, který dnes vznikne, bude počátkem světového požáru, poněvadž mezinárodní vztahy jsou téměř všeobecné. Svět se rozdělí na dvě strany: útočníky a napadené. Politické vášně se rozpoutají. Dnes, při poměrné vyspělosti mass, tvoří se rychle veřejné mínění. Jest to hodnota, která dříve nebyla známa. Jest to triumf demokracie. Ve válce jest potřebí vésti nejen armády, ale i veřejné mínění a hájiti své subjektivní právo. Tato duchovní kampaň jest stejně důležitá, poněvadž na ní závisí orientace těch, kteří se ještě nerozhodli a neutrálů. Jest tedy nutné vytvořiti orgán stálý, který by v míru byl propagačním činitelem pacifistickým, za války však široce rozvětveným systémem propagandy mravně obranné.

Konečně sluší uvážiti ještě jednu věc: vztahy politicko-finanční, poměr dlužníka k věřiteli. Zdálo by se, že jen dlužník má jisté mravní závazky k věřiteli. Válka však dokázala pravý opak. Věřitel řídí svou politiku tak, aby zachránil svůj dluh. Kdyby se bylo Německo vypůjčilo peníze dříve od Ameriky než od svých poddaných, nebyla

by mu Amerika nikdy vypověděla válku. Z toho pro finanční politiku plyne zásada: vypůjčiti si hodně od těch států, které k sobě chceme připoutati politicky. Proto bylo by si přáti, aby orgán národní obrany byl vždy slyšen při zahraničních výpůjčkách, aby měl aspoň hlas poradní. Tolik nás tedy naučila světová válka. Jsou to hlavně tři principy, jež musíme učiniti základem příprav pro budoucí válku: neustále zdokonalovati výzbroj, připraviti mobilisaci všech národních sil technických, rozumových i mravních a svou politiku úvěrovou zařídíti tak, aby prospívala národním zájmům.

V druhé kapitole uvažuje autor o strategii budoucí války. Před r. 1914 kladla se největší váha na bojovníka. Dnes však nesmírně vzrostla důležitost technického materiálu, jenž jest nezbytný činitel úspěchu. Kdo je dnes bojovník? Jest to voják v první linii, či dělostřelec, pilot či dělník v továrně, vynálezce či žurnalista? Mezinárodní právo o tom nic nepraví. Podle autora je bojovník každý, kdo pracuje o zničení nepřítele. Poněvadž se o to snaží celý národ, jest celý národ bojovníkem. To má význam strategický i mravní. Strategickým cílem není tedy jen zničiti armádu, ale i všechny národní síly nepřítelovy. A národy, které budou chtíti válce, ponesou celou tíhu mravních důsledků tohoto axiomatu. A přece jeho přísné logiky není lze změniti. I když se určité kruhy mravním důsledkům této doktríny vyhýbají, nic na věci nezmění. Strategie právě tak jako věda sociální jest řízena vyšší silou, jež uniká z rukou člověka. Vynálezce prvního letadla jistě nevěděl, jak zrevolucinuje strategii. Proto můžeme říci, že strategické podmínky budoucí války budou míti užší vztah k době než k člověku. Lidé by snad mohli zabrániti válce, ale vypukne-li, nebudou moci zabrániti, aby se nevyvíjela podle určitých zákonů. Ať již to bude doktrina, či nikoli, strategickým cílem budoucí války bude zničiti národní síly protivníkovy. A tato zásada bude se prováděti od prvního mobilisačního dne. Všechna snaha se soustředí k tomu, aby byl ochromen nepřátelský týl. A toto úsilí bude hrozné. Rána bude vedena se vzduchu, letectvem. Co jest to týl? Střediska výroby a hlavní města. A touto strategickou ofensivou započne se každá válka budoucí, ať již bude dobývačná, odvetná či obranná. Strategická obrana byla před válkou považována za mravní výhodu, dnes na ni hledíme jinak. Pustiti nepřítele na vlastní území jest chyba nenapravitelná. Podaří-li se převésti válku na území nepřítelovo, znamená to první vítězství. To však předpokládá státi se pánem vzduchu, t. j. zničiti vzduchoplavecké síly nepřítelovy. Bude tedy míti budoucí válka pravděpodobně dvě fase: 1. boj ve vzduchu až do konečného vítězství jednoho ze soupeřů, 2. soustavné zničení týlu nepřítele poraženého ve vzduchu. První fáse bude poměrně krátká. Bude se podobati spíše válce námořní než pozemní. Jest pochopitelné, že letecká armáda soustavným ničením týlu nepřátelského budí míti veliký vliv na konečné rozhodnutí, jež však bude moci provésti teprve pěchota. Jen pěchota může zabrati a zmocniti se nepřátelského území a tím zlomiti vůli protivníkovu.

Třetí kapitola věnována jest taktice a technice budoucí války. Taktika jest pokorná služka techniky, proto bylo by předčasné mluviti o taktice budoucí války. Ale jest nutné jedné věci se dotknouti. Taktik se zpravidla spokojuje tím, že kritisuje nový nástroj, jejž mu dala technika, ač by měl, předvídaje, vymýšleti nástroje, jež by technik sestrojil. Překvapení technické má právě tak zdrcující účinek, jako překvapení taktické. Taktika jest dnes uměním využíti zbraní. Kapitán u pěchoty disponuje v boji zbraní automatickou, kulomety, granáty ručními i puškovými, někdy i lehkým dělem a několika tanky. Jeho taktika bude záležeti v tom, aby uvedl v harmonii působnost těchto různých zbraní. V dnešním válečnictví chceme zbraní nahraditi člověka. Zmenšuje se tedy význam člověka jako činitele mechanického, zvětšuje se naproti tomu jeho význam jako činitele rozumového. Strojovost války ukládá vojáku mnohem větší rozumovou činnost, novou odpovědnost. Nestačí však zdokonalovati jen jeho inteligenci, ale také jeho charakter. Jest potřebí, aby morálka jednotlivcova stála nad morálkou kolektivní — rozumí se v dobrém smyslu. A bez této rozumové a mravní výchovy není lze si dobře představiti nahraditi zbraní člověka. Jest pravděpodobné, že člověk jako činitel mechanický bude z války více a více eliminován. Dělostřelci snaží se dosíci co největší donosnosti děl, aviatici co největší rychlosti letadel a nejmenšího hluku motorů, chemici co nejúčinnějších jedovatých plynů. Hlavně plyny budou důležitou taktickou zbraní, poněvadž jejich účin jest trvalejší, než účin granátů obyčejných, poněvadž nejvíce demoralisují protivníka a vysunují jej z boje téměř definitivně. Jedovaté plyny budou hroznou zbraní budoucí války a budou namířeny hlavně na nepřátelský týl. Tanku bude se užívati všeobecně. Bude to nástroj tak malý, aby jeho zranitelnost byla co nejmenší, ale zas tak veliký, aby pře-

konal umělé překážky. Umění maskovací vyvine se k dokonalosti na úkor důkladnosti polního opevnění, která bude v boji plynovém problematická. Jaký význam bude míti převaha číselná? S hlediska strategického bude nezbytné mobilisovati všechny národní síly, aby byla převaha absolutní, s hlediska taktického půjde o to, zjednati si převahu sil organisovaných a dokonale vycvičených v určité chvíli a na určitém místě.

Součinnost taktická právě tak jako součinnost strategická bude povahy rozumové a to tím více, čím dokonalejší budou válečné stroje. Solidarita musí býti naprostá. A poněvadž tu bude komplikovanost zbraní i strojů, bude míti v budoucnosti převahu útok připravený. Jací činitelé tedy budou míti úspěch v budoucí válce? Abstrahujeme-li od činitelů mravních a politických, jež se rozumí samy sebou, jsou to: 1. Absolutní převaha početní (národní nebo mezinárodní) a 2. dokonalá organisace před válkou i za války. Tyto dvě podmínky s hlediska strategického. S hlediska taktického to jsou: 1. Rozvinouti boj za podmínek strategicky příznivých, 2. překvapení technické, 3. překvapení taktické, 4. převaha sil v čase a prostoru, 5. dokonalá příprava, a 6. dokonalý výcvik.

V poslední kapitole uvažuje autor organisaci budoucí války, t. j. organisaci národních sil. Tyto síly budou jednak vyráběti, dopravovati a ničiti. Součinnost těchto tří funkcí bude směřovati k tomu, aby zdolala nepřítele. V této organisaci musí býti systém — systém národní obrany. Autor navrhuje organisaci národní obrany rozčleniť na dvanáct služeb: 1. vyššího vojenského školství, 2. armády pozemní, 3. armády vzduchoplavecké, 4. armády námořní, 5. technických výzkumů, 6. válečné výroby a dopravy, 7. národního hospodářství, 8. zpravodajství a propagandy, 9. missí zahraničních, 10. zdravotnictví, 11. osobní a 12. vojenského soudnictví. V čele všech těchto služeb by stála nejvyšší rada národní obrany. Přednostové služeb účastnili by se schůzí nejvyšší rady s hlasem poradním. Tato rada měla by spíše charakter velikého štábu, než ministerstva. Pokud se jednotlivých služeb týče, podotýká k nim autor: Všichni členové nejvyšší rady musí s úspěchem absolvovati válečnou školu. Musí to býti sbor vybraný, jenž se ve válečné škole naučí nezbytné součinnosti a vstřebá do sebe společného ducha. Tato duchová jednota jest podmínkou zdravé solidarity. Jest však nezbytné vychovávati více těchto absolventů, rozšířiti přístup do válečné školy, aby všechny tyto služby mohly býti obsazeny. Bylo by dobře, aby i vědci a literáti mohli dosíci jejího diplomu „honoris causa" a stali se tak platnými činiteli v organisaci národní obrany. Služba pozemní armády připraví dosti silnou armádu ostražnou, aby mobilisace národa mohla býti spolehlivě provedena. Připraví také armádu bojovou tak, aby tím nebylo ohroženo hospodářství a válečná výroba a silnou armádu pozemní proti útokům se vzduchu. Služba pozemní armády musí býti v úzkém dotyku se službou technického výzkumnictví. Vojenský výcvik musí býti reformován a veden směrem více intelektuálním. S tím souvisí reforma školy obecné, jež musí vyvíjeti více ducha kolektivního a sociální morálky. V dětech musí býti vypěstován kult rodiny, kult národní pospolitosti. Bez hluboké reformy sociálního ducha, není národní mobilisace možná. Tedy nikoliv vyzbrojiti děti pro zápas, ale vyzbrojiti je pro součinnost. Armádu bojovníků musíme organisovati tak, abychom neochromili mobilisace průmyslové. Řešení tohoto problému bude snadnější pro státy, které mají kolonie. Služba armády letecké (již nepodléhá vzduchoplavectvo armády pozemní a námořní) bude záležeti v tom, aby všemožně podporovala vývoj civilní aviatiky, aby vybudovala sbor dobrovolníků, jimž by stát prodával letadla za lacinÝ peníz, aby působila na vývoj letecké pošty a aby konečně zřídila stálé eskadrilly leteckých křižáků proti leteckému pirátství, které se jistě vyvine, až bude aviatika rozšířena všeobecně. Služba námořní starala by se o to, aby zřízeno bylo loďstvo lehkých křižáků, jež by bylo roztroušeno po všech mořích, pak loďstvo silných a rychlých ponorek, letectvo námořní a moderní obrana pobřeží. Zřizovala by vůbec spíše jednotky lehké než těžké, poněvadž nejsou tak drahé a taktícky se jich dá lépe užíti. Služba výzkumnictví technického bude zcentralisována pro všechny tři armády. Tím bude zjednodušena organisace laboratoří, zlevněna režie a ušetřeno personálu. Methoda pracovní budiž zařízena tak, aby v laboratořích pracovali dvojí lidé: vynálezci, jež mají dar fantasie a pracovníci, již dovedou jejich sny provésti. K nim by se družili třetí, psychologové, kteří by zkoumali mravní vliv vynálezu a jich účinků na nepřítele. Služba válečné výroby postará se již v míru o to, aby každá továrna mohla se obratem přeměniti na výrobu válečného materiálu a dosáhla v krátkosti své maximální výkonnosti. Kromě toho služba válečné výroby může působiti k tomu, aby výroba určitých předmětů vzrůstala, ku př. automobilů, autobusů, letadel atd. K této službě připojena by byla služba dopravní, jež by se týkala

nejen dopravy železniční, ale i automobilní, námořní, říční a letadlové. Služba národního hospodářství (býv. zásobování) odhaduje potřebu a prameny výživy, studuje, kterak nashromážditi zásoby, snaží se již v míru uskutečniti výrobu určitých produktů, jichž jest za války nezbytně zapotřebí, připravuje rozdělení předmětů spotřeby a energicky působí, aby hospodářska politika státu byla vedena k prospěchu národní obrany. Služba propagační vykonává vliv na veřejné mínění. Jest to válka myšlenková. V prvé řadě jde o stránku zpravodajskou, aby národní obrana byla řádně informována a v druhé řadě o propagandu vnitřní a vnější. Nevýhodou této služby jest, že k ní užíváme lidí jen podprůměrných, nekritických. Jsou to lidé ubozí, jichž jedinou starostí jest získati peníze. Zprávy jsou shromažďovány, studovány, kritisovány a synthetisovány. Proto stát, který chce míti zprávy spolehlivé, vysílá agenty vzdělané, kteří již na místě pracují kriticky. Účelem propagandy jest studium psychologie kolektivní. Jakákoli propaganda musí respektovati určité principy sociální morálky. Musí harmonovati s duší lidu té země, v níž se propaganda provádí. Propagátor musí býti dobrý psycholog při volbě svých prostředků; jednou je to tisk, kniha, kinematograf, divadlo, jindy zase slavnost, shromáždění, přednáška atd. Není však správné stotožňovati prapagandu s korrupcí. Propaganda musí se vynasnažiti, aby vytvořila v zemi prostředí příznivé k uskutečnění svého úkolu. Jest však nepochybné, že její plán musí býti vypracován zcela přesně jako plán bitevní.

Tak představuje si autor organisováno přípravu k budoucí válce. Ti, kteří rozhodují o osudech národů, musí však, dříve než se utekou ke zbraním, vynaložiti své úsilí k tomu, aby rozptýlili nedorozumění. Možná, že zítřek přinese lidstvu nové náboženství, všeobecné náboženství míru, v němž se síla brutální rozplyne jako sníh v jarním slunci. Jest to vidina velmi svůdná. **Wf.**

Gabriel Hanotaux: **La Bataille de la Marne.** 2 svazky 8°, 346 a 421 stran, 2 mapy, 18 náčrtů a 14 map gen. štábu, Paris, Plon-Nourrit, 1922, 30 fr. — Hanotaux, ctitel a obdivovatel Joffreův, vydal ve dvou svazcích nejobšírnější a nejpodrobnější dnes studii o bitvě na Marně. Dílo jest bohatě dokumentováno a vykládá strategii Joffreovu a Moltkovu, plán XVII. a bitvu na hranicích. Příčiny porážky srpnové spatřuje autor v nedostatečných prostředcích. V dalším jest dlouze a široce analysována příprava k bitvě, t. j. ústup na Marnu. Bitva sama a vypracovaný plán její svědčí o velikosti Joffreově. Ale charakter Joffreův byl nemenší než jeho vojenský genius. Jest jistě mnoho velitelů schopných vypracovati plán vedoucí k vítězství, kolik však z nich dovede jej provésti za situace vskutku kritické. **Wf.**

Literatura německá.

Erich Otto Volkmann: **Der große Krieg 1914—1918.** — Kurzgefasste Darstellung auf Grund der amtlichen Quellen des Reichsarchivs. — Berlin, Verlag von Reimar Hobbing. 1922. 8°. Stran 243, 3 mapy.

Publikace skýtá nejlepšího přehledu o světové válce z veškeré německé poválečné literatury. Autor použil všeho materiálu říšského archivu v Postupimi. Snažil se využiti netoliko německé literatury, ale čerpal i z nejvýznačnějších děl cizích. Ač staví činnost německých armád v popředí, podařilo se mu nicméně vytvořiti jasný, přehledný a neobyčejně zajímavý obraz válečného vedení obou válčících stran. Líčení je svou prostotou a jednoduchostí přímo klasické. Autor vyhýbá se zásadně každé kritice; pouze v několika málo případech prohlašuje svůj osobní názor. Sympatisuje s Hindenburgem a Ludendorffem, souhlasí — líče události koncem roku 1915 — s plány Konrada z Hötzendorfu a nesouhlasí s názory Falkenhaynovými. Své nadšení pro německou armádu a pro její činnost tlumí, ukazuje na různé zjevy, které zavinily její rozvrat. Doznává, že bitva na Sommě způsobila německému vojsku „nevyhojitelné rány, po nichž následovala velika unava, nechuť k dalšímu boji, pocit inferiority a skorem úplná bezradnost proti veliké převaze bojových prostředků nepřítelových. Ofensiva se však spojencům nezdařila: bylo úplně lhostejné, pošinula-li se fronta o několik kilometrů dále na východ či na západ. Průlom se nezdařil; bylo-li německé vojsko zeslabeno o půl miliónu mužů, pozbyla Dohoda 741.000 mužů."

Nejlepším oddílem knihy Volkmannovy je líčení bojů v roce 1918. Autor vypisuje zevrubně všechny přípravy, podává početný stav německých armád v březnu 1918, líčí úvodní boje, průběh bitvy a její ukončení, i kritickou situaci anglo-francouzských vojsk koncem března, která způsobila, že byl 26. března Foch ustanoven nejvyšším velitelem. Úmysly Ludendorf-

fovy a jeho rozhodnutí pro další postup německé ofensivy, přípravy ke druhému mohutnému útoku ve Flandřích (útok nebyl již proveden) a j. jsou přechodem k zakončení katastrofy dramatu německé říše.

Politické úvahy autorovy, kterých jest jen pořídku, jsou méně zdařilé než jeho skvělé, objektivní a přehledné vylíčení světové války.

Dr. Adolf Lenz: **Der Wirtschaftskampf der Völker und seine internationale Regelung.** Stuttgart; Verlag Enke, 1920. 8°. Stran XVI. + 315.

Rozpory národohospodářských zájmů různých národů jsou příčinou „národohospodářského boje". Účinky násilného urovnání rozporů na všechny kulturní národy, i vítězné, jsou tak různé a nové, a vnikají tak hluboko do všeho národního života, že je třeba podrobně prozkoumati všechny nové hospodářské a právní poměry. Autor snaží se vyličiti národohospodářský zápas před válkou, ve válce a po ní. Moderní imperialismus jest východiskem jeho studie; ukončuje ji úvahou o ustanoveních mírů versaillského a st. germainského. —Xy—

Dr. Burghard Breitner: **Feige Soldaten.** — Ve Vídni a v Lipsku, Vilém Braumüller 1922. 8°. Str. 128. Cena Kr 8235.

Německá poválečná literatura má několik pacifistických publikací. Autoři se domnívají, že musí veřejnosti odůvodniti své duševní obrození válkou. Mnohá taková práce objeví se bezcenná, jakmile ji zbavíme jejího banálního pathosu. Kniha skutečné mravní ceny, která podává psychologii války a doby poválečné, bývá obyčejně časopisy umlčována, jelikož nehoví povaze německé společnosti I o knize Breitnerově se ví málo. Referent nenalezl ji v žádném německém časopise jemu známém, ač byla v Německu vydána. Autor počal ji psáti v ruském zajetí roku 1914 a dokončil ve Vídni roku 1918. Titul knihy nevystihuje jejího opravdového a vážného obsahu. Kniha nelíčí válečných episod nebo konkrétních psychologických poznatků autorových. Je dílem filosofickým, zásadně a abstraktně zkoumajícím fysické a psychické zjevy, které tvoří pojem srdnatosti a zbabělosti. Filosofický rozbor těchto pojmů založen je na definicích různých filosofů (Spinozy, Schopenhauera a j.); pojmy samy rozbírá autor kriticky tak, jak se jeví v praktickém životě, a jak se těchto slov používá. Motivy a formami srdnatosti a zbabělosti zabývá se jeho další kritika. Ve zvláštní kapitole analysuje prvky srdnatosti a zbabělosti, aby mohly býti eticky oceněny. („Zbabělost je absolutní negací tvořícího principu, jelikož je destruktivní a popírá čin.") Autor pak vysvětluje pojem povinnosti vůbec, uvažuje o vztahu srdnatosti a zbabělosti ke státní myšlence, k sociálním problémům a k válce.

Kniha Breitnerova vyniká slohem, zvláštními výrazy a logickým uspořádáním látky; obsahuje filosofii muže, jenž použil války, válečných zjevů, aby studoval a poznal psychologii vojáka-jednotlivce i mas. —Xy—